विषय : धर्मशास्त्रम्

पाठ्यांशनाम : धर्मप्रमाणादिनिरूपणं सूक्ष्मस्थूलादिधर्मनिरूपणञ्च

स्तरः	– शास्त्री	पूर्णाङ्काः	– १००
वर्षः	– तृतीयः	उत्तीर्णाङ्काः	– ४०
पत्रम्	– पञ्चमम्	वार्षिकः पाठ्यभारः	– १६० घण्टा
		साप्ताहिकः पाठ्यभारः	– ६

१. पाठ्यांशपरिचयः

वेदेन प्रतिपादितस्य धर्मस्य धर्मशास्त्रस्य च वेदमूलकत्वं स्वतः सिद्धमस्ति । अस्मिन् पाठ्यक्रमे धर्मशास्त्रसम्बद्धानां विषयाणां विश्लेषणसौकर्याय, मीमांसाविषयस्य च समावेशो विहितः । अत्र यागादीनां कर्मभेदानां विध्यर्थवादादिप्रमाणभेदानां सामान्यासामान्यादिविविधधर्मस्वरूपाणाञ्च वर्णनं, विवेचनं विश्लेषणञ्च विहितमस्ति ।

धर्मशास्त्रविषयस्य शास्त्रितृतीयवर्षस्य पञ्चमपत्रे जैमिनीयन्यायमालायाः प्रथमद्वितीयाध्यायौ तथा पराशरस्मृतेः प्रथमाध्यायमारभ्य द्वादशाध्यायान्ता विषया निर्धारिताः सन्ति । जैमिनीयन्यायमालायाः प्रथमाध्याये ग्रन्थावतरणिकादिसामर्थ्याधिकरणान्ता विषयाः सन्ति चेद् द्वितीयाध्याये प्रतिपदाधिकरणादि-शाखान्तराधिकरणान्ता विषया एवं पराशरस्मृतेः प्रथमाध्यायमारभ्य द्वादशाध्यायेषु प्रतिपादिता मुनीनां प्रश्नोत्तरादि- (प्रथमादि-द्वादशाध्यायाः) चन्द्रायणादिविविधप्रायश्चित्तान्ता विषया अस्मिन् पाठ्यांशे निरूपिताः सन्ति ।

अत्र पञ्चभिः प्रकरणैः पाठ्यांशस्य विभागो विहितो वर्तते । अस्य पञ्चसु प्रकरणेषु 'क' प्रकरणे जैमिनीयन्यायमालायाः प्रथमाध्याये प्रतिपादिताः सर्वे विषया निर्धारिताः सन्ति । 'ख' प्रकरणे जैमिनीयन्यायमालायाः द्वितीयाध्याये निरूपिताः सर्वे विषयाः सन्ति । 'ग' प्रकरणे पराशरस्मृतेः प्रथमाध्यायस्यादितो तृतीयाध्यायान्ताः सर्वे विषया निर्धारिताः सन्ति । 'घ' प्रकरणे पराशरस्मृतेश्चतुर्थाध्यायस्य प्रारम्भतो नवमाध्यायान्ताः सर्वे विषया निर्धारिताः सन्ति । 'ङ' प्रकरणे पराशरस्मृतेर्दशमाध्यायस्यादितो द्वादशाध्यायपर्यन्तं निरूपिताः सर्वे विषया विद्यन्ते । अत्र निरूपितानां विषयाणामध्ययनं विधाय छात्रा धर्मशास्त्रस्य व्यावहारिकज्ञाने निपुणा भवन्ति ।

पाठ्यांशस्य सामान्योद्देश्यम्

अस्मिन् पाठ्यक्रमे निर्धारितविषयाणामध्ययनेच्छात्रा अधोलिखितविषयाणामाधारभूतज्ञानार्जने समर्था भविष्यन्ति-

१. विध्यर्थवादादिप्रमाणभेदज्ञाने ।

२. यागदानादिकर्मभेदज्ञानार्जने ।

३. सूक्ष्मस्थूलाद्यखिलधर्माणां विवेचने ।

४. युगानुरूपधर्मनिरूपणे ।

CamScanner

५. पातकप्रायश्चित्तादीनां विषयाणां विवेचने ।

पाठ्यांशस्य विशिष्टोद्देश्यं पाठ्यविषयसंयोजनञ्च

प्रकरणगतविशिष्टोद्देश्यम्	पाठ्यविषयाः	अङ्कः	पाठघण्टाः
'क' प्रकरणे- धर्मप्रमाणादिसिद्धान्तानां विध्यर्थवादादिप्रमाणभेदानाञ्चाध्ययनम्	जैमिनीयन्यायमालायाः प्रथमाध्याये निरूपिता धर्मजिज्ञासाप्रकरणादितः सामर्थ्याधिकरणान्ताः सर्वे विषयाः	२५	३८
'ख' प्रकरणे- प्रतिपदाधिकरणादिशाखान्तराधिकरणान्तानां विषयाणां स्वरूपनिर्धारणम्	जैमिनीयन्यायमालाया द्वितीयाध्यायस्य प्रारम्भतः शाखान्तराधिकरणपयन्तमुपस्थापिताः सर्वे विषयाः	२५	३८
'ग' प्रकरणे- स्थूलसूक्ष्मादिधर्माणाम्, कृतादियुगधर्माणाम्, जननमरणादिविविधाशौचानाञ्चाध्ययनम्	पराशरस्मृतेः प्रथमाध्यायस्यादितो तृतीयाध्यायान्ताः सर्वे विषयाः	१८	३०
'घ' प्रकरणे- कृच्छ्रादिप्रायश्चित्तविधीनां द्रव्यशुद्ध्यादिविषयाणाञ्च स्वरूपप्रकाशनम्	पराशरस्मृतेश्चतुर्थाध्यायस्य प्रारम्भतो नवमाध्यायान्ताः सर्वे विषयाः	१८	३०
'ङ' प्रकरणे- चान्द्रायणसान्तपनादिव्रतानाम्, अभक्ष्यभक्षणादिप्रायश्चित्तस्वरूपाणाम्, स्नानाचमनवेदाध्ययनादिविधीनाम्, विविधप्रायश्चित्तादीनाञ्चाध्ययनम्	पराशरस्मृतेर्दशमाध्यायस्यादितो द्वादशाध्यायपर्यन्तं निरूपिताः सर्वे विषयाः	१४	२४

पाठ्यवस्तुविवरणम्

'क' प्रकरणे- धर्ममीमांसाया विध्यर्थवादादिप्रमाणभेदानाञ्चाध्ययनम्

ग्रन्थावतरणिका, धर्मजिज्ञासा, धर्मलक्षणम्, धर्मप्रमाणपरीक्षा, धर्मस्य प्रत्यक्षाद्यगमत्वम्, चोदनाप्रामाण्यम्, शब्दनित्यत्वम्, वाक्यम्, वेदापौरुषेयत्वम्, अर्थवादाधिकरणम्, विविधवन्निगदाधिकरणम्, हेतुवन्निगदाधिकरणम्, मन्त्राधिकरणम्, स्मृत्यधिकरणम्, विरोधाधिकरणम्, लोभादिमूलकस्मृत्यप्रमाण्याधिकरणम्, शिष्टाकोपाधिकरणम्, यववराहाधिकरणम्, स्मृत्याचारविरोधेर्वलावलत्वम्, त्रिवृच्चर्वश्वबालाधिकरणम्, पिकनेमाधिकरणम्, कल्पसूत्रम्, होलाकाधिकरणम्, व्याकरणाधिकरणम्, आकृत्याधिकरणम्, नामेधयप्रामाण्यम्, तदव्यपदेशाधिकरणम्,

CS CamScanner

'ङ' प्रकरणे- प्रायश्तितादिनिरूपणम्

अगम्यागमनप्रायश्तित्तम्, चान्द्रायणव्रतलक्षणम्, चाण्डाल्यादिगमनप्रायश्तित्तम्, अज्ञानतो मात्रादिगमने प्रायश्चित्तम्, सापत्नमात्रादिगमने प्रायश्चित्तम्, पश्वादिगमने प्रायश्चित्तम्, सान्तपनव्रतलक्षणम्, ब्राह्मणादिवर्णानां शुद्धिः, गोमांसादीनां भोज्यानां भोजने प्रायश्चित्तम्, शुद्राद्यन्नभोजने प्रायश्चित्तम्, उच्छिष्टभोजने प्रायश्चित्तम्, पेयूषादिभक्षणे प्रायश्चित्तम्, सूतकान्नभोजने प्रायश्चित्तम्, ब्रह्मकूर्चद्रव्याणि, शवाद्युपहतकूपादिजलपाने प्रायश्चित्तम्, अतिकृच्छ्रलक्षणम्, पुनः संस्कारनिमित्तानि, विषबन्धनादिसाहचर्येण दुर्मृतस्य प्रायश्चित्तम्, स्नानभेदाः, स्नाननियमाः, आचामननियम.., नैमित्तिकस्नानादि, वेदाध्ययननियमाः, आग्निकार्यादिषु नियमाः, भोजननियमाः, द्रव्यार्जननियमाः, विविधप्रायश्चित्तादि ।

शिक्षणविधयः शैक्षिकसामग्री च

निगमनागमनविमर्शप्रश्नोत्तरव्याख्यानाद्याः शिक्षणविधय एवात्रावलम्बनीयः । सति सम्भवे शिक्षकैस्तदितरान्वेषणपरियोजनयोः प्राक्कल्पनादयश्छात्रकेन्द्रिता अन्ये विधयोऽपि प्रयोक्तुं शक्यन्ते । यथासम्भवं शिक्षकैः केवलं मार्गं निर्दिश्य स्वयमेव शिक्षणाय छात्राः प्रेरणीयाः । विषयानुसारेण समुचितानां विविधानां श्रव्यदृश्यशैक्षिकसामग्रीणां प्रयोगो विधेयः । तद्व्यवस्था सम्बद्धशिक्षकेण विभागेन विद्यापीठेन वा विधेया । आवश्यकतानुसारेण प्रयोगात्मककक्षाया व्यवस्था अपिकार्या । साम्प्रतं दूराशिक्षणमपि प्रचलितं विद्यते । तदर्थं सङ्गणकयन्त्राणि प्रयुज्यन्ते । शिक्षकप्रशिक्षणव्यवस्थापि तत्रापेक्षते तदर्थं विश्वविद्यालयेन विद्यापीठेन वा सक्रियता अवलाम्बनीया ।

मूल्याङ्कनविधिः

मूल्याङ्कनं द्विधा विभक्तमस्ति- आन्तरम् (निर्माणात्मकम्) बाह्यम् (निर्णयात्मकम्) च । आन्तरं मूल्याङ्कनं प्रायण कक्षगतं भवति । कक्षायां पठनपाठनादिकं विलोक्य सम्बद्धशिक्षकेण विभागसमन्वितकार्ययोजनायामान्तरं मूल्याङ्कनं विधीयते । गृहकार्यं कक्षापरीक्षा, परियोजनकार्यादीनि अन्यानि साधनान्यपि तन्मूल्याङ्कनस्याधारा भवितुं शक्नुवन्ति । आन्तरमूल्याङ्कनस्य कृते प्रतिशतं पञ्चविंशत्यङ्का निर्धारिताः । बाह्यमूल्याङ्कनस्य तु वर्षान्ते बाह्यपरीक्षा भवति । प्रश्नपत्रे बाह्यपरीक्षायाः पूर्णाङ्का अशीति निर्धारिताः । परन्तु नियमितच्छात्राणां कृते परीक्षाफलप्रकाशनात्पूर्वं सम्बद्धविद्यापीठेन प्रेषितानामान्तरमूल्याङ्कनस्याङ्कानां ने.सं.वि. परीक्षानियन्त्रणकार्यालयेन अनुपातपद्धत्या संयोजनं विधास्यते । बाह्यपरीक्षायां मूल्याङ्कनाय अङ्कवितरणेन सहैव अधोनिर्दिष्टा प्रश्नप्रकारा निर्धारिताः सन्ति । साधारणतया बाह्यपरीक्षा लेखात्मिकैव भवति, परन्तुं परिस्थितिवशात् सा परीक्षा अन्तर्वार्तादिनापि सिद्ध्यति ।

वार्षिक-प्रश्नपत्रनिर्माण-सारिणी

प्रकरणानि	प्रश्नप्रकाराः	प्रश्नसंख्या		अङ्काः
		प्रष्टव्याः	समाधेयाः	
क, ख, ग, घ, ङ	विवेचनात्मकाः	३	२	२×१०=२०
	संक्षिप्तोत्तरापेक्षिणः	९	६	६×६=३६
	व्याख्यात्मकाः	३	२	२×८=१६
	अतिसङ्क्षिप्तोत्तरात्मकाः	८	८	८×१=८
योगः		२३	१८	८०

पाठ्यसूची

पाठ्यग्रन्थौ

१. जैमिनीयन्यायमाला (प्रथमद्वितीयाध्यायौ) सविस्तर

२. पराशरस्मृतिः (१-१२ अध्यायाः)

सहायकग्रन्थौ व्या.

2. १. कात्यायनस्मृतिः

3. २. शङ्खस्मृतिः, काशीराजपोखेलः (सम्पा., तथा अनु.), दाङः प्राप्ति शर्मा, वि.सं. २०७९ ।

१. पराशरस्मृति (नेपाली अनुवाद) डा. वासुदेव खनाल (सम्पा., तथा अनु.), काठमाडौं: शारदा खनाल, वि. सं. २०७८

[signature]

वार्षिक परीक्षा

परीक्षा : शास्त्री (आदर्श-प्रश्नपत्रम्) पूर्णाङ्कः ८०

वर्ष : तृतीयः समय : घण्टात्रयम्

विषय : ऐ.'क' धर्मशास्त्रम्

पत्रम् : पञ्चमम्

(क) परीक्षार्थिभिः प्रश्नोत्तरं यथासम्भवं स्वकीयैश्शब्दैर्लेखनीयम्।

(ख) दक्षिणपार्श्वे सन्निविष्टा अङ्काः पूर्णाङ्कान् द्योतयन्ति ॥

१. धर्मेऽर्थवादस्य प्रामाण्यं नास्ति वाऽस्तीति विविच्यताम्। १०

२. "उद्भिदा यजेत पशुकामः" इत्यत्रोद्भिच्छब्देन गुणो विधीयते वा नामधेयमिति प्रकाश्यताम्। १०

अथवा

वेदवाक्यं पौरुषेयमपौरुषेयं वेति विविच्यताम्।

३. षट्प्रश्नाः समाधेयाः ६×६=३६

(क) भावार्थाधिकरणमुल्लिख्यताम्।

(ख) ददातियजतीत्यादौ भावनैक्यमुतान्यतेति निर्दिश्यताम्।

(ग) "इषेत्वा ऊर्जेत्वा" इत्यादिमन्त्र एको वा भिन्नः ? निर्णीयताम्।

(घ) "व्रीहीनवहन्ति" इत्यत्राऽवहननजन्यमपूर्वमस्ति न वा ? निरूप्यताम्।

(ङ) ब्राह्मणलक्षणाधिकरणमुपस्थाप्यताम्।

(च) अतिथेर्लक्षणं निर्दिश्यताम्।

(छ) खलयज्ञस्वरूपमुल्लिख्यताम्।

(ज) युगधर्माः समुपस्थाप्यन्ताम्।

(झ) कृषौ वर्ज्या बलिवर्दाः प्रकाश्यन्ताम्।

४. पर्णशरनिर्माणविधिः प्रस्तूयताम्। ८

५. गोवधप्रायश्चित्तं निरूप्यताम्। ८

अथवा

स्नाननियमाः समुपस्थाप्यन्ताम्।

६. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ८×१=१६

(क) उपवासैर्व्रतैश्च के शुद्ध्यन्ति ?

(ख) कृच्छ्रं चान्द्रायणं कदा विधीयते ?

(ग) पञ्चगव्यं निर्दिश्यताम्।

(घ) "पतितानां च संभाषे दक्षिणं श्रवणं स्पृशेत्" अस्याशयं स्पष्टी क्रियताम्।

(ङ) प्रभासादीनि तीर्थानि कस्य कर्णे तिष्ठन्ति ? लिख्यताम्।

(च) निशि दानं कदा प्रशस्तम् ? निर्दिश्यताम्।

(छ) महानिशाया लक्षणं प्रकाश्यताम्।

(ज) भूमिगतं जलं मेध्यं भवति न वा ? निरूप्यताम्।

•••

CamScanner

विषयः -धर्मशास्त्रम्

पाठ्यांशनाम - आशौचश्राद्धयोः स्वरूपम्

स्तरः-शास्त्री। पाठ्यांशसंकेतः-

वर्षः-तृतीयः पूर्णांकाः- ८०

पत्रम् - षष्ठम्उत्तीर्णांकाः- २८

वार्षिकः पाठ्यभारः-१६०घण्टाः

साप्ताहिकः पाठ्यभारः- ६पाठाः

पाठ्यांशपरिचयः

धर्मसूत्राणिस्मृतयोधर्मनिबन्धाश्चेतित्रिविधानिशास्त्राणिमूलतोधर्मशास्त्ररूपेणप्रसिद्धानि।धर्मनिबन्धेषुविशेषेणधर्मसूत्रनिबद्धानांमन्वादिस्मृतिनिरूपितविषयाणांचदेशकालपरिस्थित्यनकूलतयाव्यवस्थापनंवर्णनंविश्लेषणंसत्यापनंचविहितमस्ति।अस्मिन्पाठ्यांशेपाठ्य विषयत्वेनमुख्यतआशौचसम्बद्धाः श्राद्धसम्बद्धाश्चविषयानिर्धारिताः सन्ति।

धर्मशास्त्रेतिहासाध्ययनक्रमेनैकविधाधर्मनिबन्धग्रन्थाधर्मशास्त्रविषयीभूताः समुपलभ्यन्तेतेषुग्रन्थेषुशास्त्रितृतीयवर्षस्यषष्ठेपत्रेधर्मशास्त्रविषयमवलम्ब्यपिपठिषूणांछात्राणांकृतेकौशिकगोत्रोत्पन्नः श्रीआदित्याचार्यप्रणीताषडशीतिः शुद्धिचन्द्रिकाश्रीलक्ष्मीधर(पति) शर्म्मात्मजोहलधरशर्मानुजतमः श्रीरुद्रधरशर्म्माप्रणीतः श्राद्धविवेकश्चेतिद्वौग्रन्थौनिर्धारितौस्तः।षडशीतिश्शुद्धिचन्द्रिकायांनिरूपिताजननमरणाशौचविषयाः श्राद्धविव्केनिरूपिताः श्राद्धलक्षणादिनित्यश्राद्धप्रयोगान्ताविषयाश्चपाठ्यसामग्रीरूपेणपाठ्यांशेऽस्मिन्निर्धारिताः सन्ति।

पाठ्यांशोऽयंषड्भिः प्रकरणैः समन्वितोविद्यते।तेषुप्रथमे'क'प्रकरणेषडशीतिश्शुद्धिचन्द्रिकायाआशौचपदार्थनिरूपणतः "प्रभातेतिसृभिः" इतिगौतमसूत्रीयहरदत्तकृतव्याख्यानस्यउपपत्तिप्रदर्शनपुरःसरंसमर्थनान्तंसूतकाख्यंप्रथमप्रकरणसम्बद्धाविषयाः समाविष्टाः सन्ति।द्वितीये'ख'प्रकरणेऽपिषडशीतिश्शुद्धिचन्द्रिकायैवमृतसंकरेनिर्णयतः विवाहानन्तरंकन्याशौचपर्यन्तंमृताशौचसम्बद्धाद्वितीयप्रकरणस्यसम्पूर्णविषयाः सन्निविष्टाः सन्ति।तृतीये'ग'प्रकरणेषडशीतिश्शुद्धिचन्द्रिकायाएवऊढकन्यामरणाशौचतोनामधारकविप्रलक्षणान्तसम्बद्धाविषया निर्धारिताः सन्ति।चतुर्थे'घ'प्रकरणेश्राद्धविवेकान्तर्गताः श्राद्धलक्षणादितः श्राद्धेनिषिद्धद्रव्याण्यन्तसम्बद्धाविषयाः समाविष्टाः सन्ति।पंचमे'ङ'प्रकरणेऽपिश्राद्धविवेकस्याधिकारिनिरूपणतः कपिलादानान्तसम्बद्धाविषयाः सन्निविष्टाः सन्ति।षष्ठे'च'प्रकरणेऽपिश्राद्धविवेकान्तर्गतैकादशाहश्राद्धप्रयोगतः नित्यश्राद्धप्रयोगान्ताविषयानिर्धारिताःसन्ति।

पाठ्यांशेऽस्मिन्षडशीतिशुद्धिचन्द्रिकायांनिरूपिताआशौचसम्बद्धाः श्राद्धविवेकेनिरूपिताः श्राद्धसम्बद्धाश्चविषयाः समाविष्टाः सन्ति।

पाठ्यांशस्यसामान्योद्देश्यम्-

पाठ्यांशेऽस्मिन्उद्देश्यद्वयंसन्निहितंविद्यते।तत्रप्रथमंनिखिलपाठ्यविषयगतंसमुच्चयात्मकंसामान्योद्देश्यमस्ति चेद्द्वितीयंप्रतिप्रकरणसम्बद्धंविशिष्टोद्देश्यमस्ति।समान्येनास्यपाठ्यांशस्याध्ययनेनछात्राअधोलिखितविषयेषुप्रावीण्यमेष्यन्ति-

१- धर्मशास्त्रनिर्दिष्टानांविविधसंस्कारसम्बद्धविषयाणांज्ञानार्जने।

२- जननमरणाशौचसम्बद्धानांविविधविषयाणांज्ञानार्जने।

पाठ्यांशस्यविशिष्टोद्देश्यंपाठ्यविषयसंयोजनंच-

प्रकरणगतं विशिष्टोद्देश्य	पाठ्यविषयाः	अंकाः	पाठघण्टाः
'क'प्रकरणेआशौचपदार्थनिरूपणम्, सूतकाशौचसम्बद्धविषयाणांचविवेचनम्शौचान्ताविषयाः।	षडशीतिशुद्धिचन्द्रिकायांआशौचपदार्थनिरूपणादितः सूतकान्ताः	१०	२२
'ख'प्रकरणेसंकराशौचम्, सगोत्रमृताशौचसम्बद्धविषयाणांचविवेचनम्सगोत्राशौचान्ताविषयाः।	षडशीतिशुद्धिचन्द्रिकायांसंकराशौचादितः सगो-	८	१८

'ग'प्रकरणेऽसगो- त्राशौचसम्बद्ध वि- षयाणांचविवेचनम्	षडशीतिश्शुद्धिच- न्द्रिकायांऊढक- न्याशौचादितः प्र- कीर्णाशौचान्ता विषयाः।	१८४०
'घ'प्रकरणेश्राद्ध- लक्षणम्, भेदाः, विहिताविहितका- लब्राह्मणद्रव्यसम्- बद्धविषयाणांच विवेचनम्	श्राद्धविवेकेश्राद्ध- लक्षणादितः श्राद्धे निषिद्धद्रव्यान्ता विषयाः।	१०२२
'ङ॰'प्रकरणेऽधि- कारिनिरूपणम्, मृतस्यकृत्यम्, मृतस्यैकादशाहे कपिलादानसम्बद्ध- विषयाणांचविवेचनम्	श्राद्धविवेकेअधिका- रिनिरूपणतः कपिला- दानान्ताविषयाः।	८१८
'च'प्रकरणेएकादशा- हेकृत्यम्,सपिण्डनादि-	श्राद्धविवेकेएका- दशाहश्राद्धप्रयोग-	१८।४०

CS CamScanner

विविधश्राद्धप्रयोगसम्ब- तोनित्यश्राद्धप्र-

द्धविषयाणांविवेचनम्योगान्ताविषया:।

पाठ्यवस्तुविवरणम्-

(क) आशौच पदार्थसूतकाशौचनिरूपणंच

आशौचपदार्थनिरूपणम्, आशौचस्यकालकृतनिमित्तकृतभेदनिरूपणम्, अस्पृश्यत्वलक्षणंजननाशौचाधिकारिकथनंच, सम्पर्काशौचंसम्पर्कशब्दार्थकथनंच, पितृगृहेऊढकन्याप्रसवेमातृपित्रादीनामाशौचम्, गर्भपातस्रावादिलक्षणम्, नालच्छेदनात्पूर्वोत्तरंशिशुमरणेआशौचम्, वर्णभेदेनाशौचभेदप्रदर्शनंकलावभेदकथनंच, वर्णसंकराशौचंम्, शावेनसूति: सूत्याशावंचशोधनाशोधनम्, सापवादमाशौचसंकरेनिर्णय:।

(ख) मृताशौचनिरूपणम्

सापवादंमृतकसंकरेनिर्णय:, सहगमनेऽनुगमनेचाशौचनिर्णय:, सहगमनेइतिकर्तव्यता, सापवादंसपिण्डननिर्णय:, विदेशमरणेआशौचनिर्णय:, पक्षिणीशब्दार्थकथनम्, सापवादंदशाहानन्तरंमृताशौचश्रवणेनिर्णय:, देशान्तरलक्षणंदेशान्तरेसमानदेशेचमरणेसापवादमाशौचनिर्णयश्च, दशाहमध्येशिशुमरणेदशाहानन्तरंनामकरणात्पूर्वोत्तरमरणेचाशौचम्, कन्यापुत्रयोर्मरणेवयोऽवस्थानुसाराशौचम्।

(ग) असगोत्राशौचंप्रकीर्णाशौचंच

ऊढकन्यामरणाशौचम्, भ्रातृभगिन्यो: परस्पराशौचम्, पितृपितामहमातामहानांभगिन्यादिषुमृतेषुश्वश्रूश्वशुरजामातृदौहित्रभागिनेयमातुलादिमरणेचाशौचम्, संसर्गाशौचम्, आहिताग्न्यनाहिताग्न्योर्दशाहमध्येदेहास्थिपर्णशराणामन्यतमस्यदाहेदशाहानन्तरंदाहेचाशौचम्, उत्तमाधमसपिण्डजननमरणेआशौचम्, आशौचाभावनिरूपणम्, मरणकालेगृहीतागृहीताशौचानांपुनर्दाहकालेआशौचनिर्णय:।

(घ) श्राद्धविचार:

श्राद्धलणस्वरूपभेदनिरूपणम्, दम्पतिपूजनम्, वृषोत्सर्ग:, आद्यश्राद्धविचार:, सपिण्डनम्, श्राद्धकाला:, श्राद्धेविहिताविहितब्राह्मणकुशपात्रादिद्रव्याणि।

(ङ०) श्राद्धेऽधिकारिणमरणपूर्वोत्तरकृत्यंच

श्राद्धेऽधिकारिण:, उदकदानाद्यनर्हा:, मरणात्पूर्वोत्तरकर्तव्यम्, मृतस्यप्रथमद्वितीयादिदिनकृत्यविधि:, अस्थिसंचयनविधि:, आशौचान्तदिनकृत्यम्, एकादशाहश्राद्धार्थनिमन्त्रणादि:, एकादशाहकृत्यम्, वृषोत्सर्गप्रयोग: कपिलादानंच।

CamScanner

(च) एकादशाहादिविविधश्राद्धप्रयोग:

एकादशाहश्राद्धप्रयोग:, अन्नोदककुम्भदानम्, मासिकश्राद्धप्रयोग:, सपिण्डनश्राद्धप्रयोग:, अवीरायाकर्तृकषोडशश्राद्धविधि:, अपात्रैकोद्दिष्टश्राद्धप्रयोग:, मातृश्राद्धप्रयोग:, स्त्रीकर्तृकश्राद्धप्रयोग:, अपात्रकपार्वणश्राद्धप्रयोग:, आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोग:, नित्यश्राद्धप्रयोगश्च।

शिक्षणविधय: शैक्षिकसामग्रीच-

निगमनागमनप्रश्नोत्तरप्रवचनविमर्शप्रदर्शनात्मकशिक्षणाद्या: शिक्षणविधयअत्रप्रयुज्यन्ते।सतिसम्भवेशिक्षकैस्तदितराअन्वेषणपरियोजनयो: प्राक्कल्पनादयश्छात्रकेन्द्रिताअन्येविधयोऽपिप्रयोक्तुंशक्यन्तेयथासम्भवंशिक्षकै: केवलंमार्गनिर्देश्यस्वयमेवशिक्षणायछात्रा: प्रेरणीया:।विषयानुसारेणसमुचितानांविविधानांश्रव्यदृश्यशैक्षिकसामग्रीणांप्रयोगोविधेय:।तद्व्यवस्थासम्बद्धशिक्षकेणविभागेनविद्यापीठेनवाविधेया।आवश्यकतानुसारेणप्रयोगात्मककक्षायाव्यवस्थाअपिकार्या।साम्प्रतंदूरशिक्षणमपिप्रचलितंविद्यते।तदर्थंसंगणकयन्त्राणिप्रयुज्यन्ते।शिक्षकप्रशिक्षणव्यवस्थापितत्रापेक्षते; तदर्थं

विश्वविद्यालयेनविद्यापीठेनवासक्रियताअवलम्बनीया।

मूल्यांकनविधि:-

मूल्यांकनंद्विधाविभक्तमस्ति- आन्तरिकम् (निर्माणात्मकम्), बाह्यम्(निर्णयात्मकम्) च।आन्तरिकंमूल्यांकनंप्रायेणकक्षागतंभवति।कक्षायांपठनपाठनादिकंविलोक्यसम्बद्धशिक्षकेणविभागसमन्वितकार्ययोजनायाम्आन्तरिकंमूल्यांकनंविधीयते।गृहकार्यं,कक्षापरीक्षा, परियोजनकार्यमइत्यादीनिअन्यानिसाधनानिचतन्मूल्यांकनस्याधाराभवितुंशक्नुवन्ति।आन्तरिकमूल्यांकनस्यकृतेप्रतिशतंविंशत्यंका: निर्धारिता:।बाह्यमूल्यांकनार्थंतुवर्षान्तेबाह्यपरीक्षाभवति।प्रश्नपत्रेबाह्यपरीक्षाया: पूर्णांकाअशीतिभवन्ति; परन्तुनियमितच्छात्राणांकृतेपरीक्षाफलप्रकाशनात्पूर्वंसम्बद्धविद्यापीठेनप्रेषितानाम्आन्तरिकमूल्यांकनस्यांकानांने.सं.वि.परीक्षानियन्त्रणकार्यालयेनसंयोजनंविधास्यते।बाह्यपरीक्षायांमूल्यांकनायअंकवितरणेनसहैवअधोनिर्दिष्टा: प्रश्नप्रकारानिर्धारिता: सन्ति।बाह्यपरीक्षालेखात्मिकैवभवति।

वार्षिकप्रश्नपत्रनिर्माणसारिणी-

-----|-----|-----------

प्रकरणानिप्रश्नप्रकारा: प्रश्नसंख्या

-----|-----|-----------

प्रष्टव्या: समाधेया: अंका:

क,ख,ग, विवेचनात्मका:।३।२।२०

घ,ङ०,च, ------------------.

व्याख्यात्मका:।३।२।१६

------------------.

संक्षिप्तोत्तरात्मका:।९।६।३६

------------------.

वस्तुगता: ।८।८।८----------------------.

योग: ।२३।१८।८०----------------------.

पाठ्यसूची-

पाठ्यग्रन्थौ-

१- षडशीति: शुद्धिचन्द्रिकासहिता-

आदित्याचार्यप्रणीता।

२- श्राद्धविवेक:- रुद्रधरकृत:।

सहायकपाठ्यसाग्री-

१-लिखितस्मृति: - लिखितप्रणीत:

सन्दर्भग्रन्थौ-

१- निर्णयसिन्धु:- श्रीकमलाकरभट्टप्रणीत:(सम्बद्धांशमात्र:)

२- धर्मसिन्धु:-

श्रीकाशीनाथोपाध्यायविरचित: (सम्बद्धांशमात्र:)

वार्षिक-परीक्षा

२०.....

CamScanner

परीक्षा - शास्त्रीपूर्णांका: -८०

खण्ड: - तृ ीय: उत्तीर्णांका: -२८

विषय: -ऐ. 'क' धर्मशास्त्रम्समय: - २.२४घण्टा:

पत्रम् - षष्ठम्

(क) परीक्षार्थिभि: प्रश्नोत्तरंयथासम्भवंस्वकीयैश्शब्दैर्लेखनीयम्।

(ख) दक्षिणपार्श्वेसन्निविष्टाअंका: पूर्णांकान्द्योतयन्ति।

(क) विवेचनात्मक: खण्ड:

१- आशौचभेदान्प्रदर्श्यनालच्छेदनात्पूर्वोत्तरंशिशुमरणेआशौचंविविच्यताम् -
१०

अथवा

सूतकाशौचंविविच्यदशमदिनेआशौचसम्पातेसमाधानंक्रियताम्।

२- श्राद्धलक्षणंविलिख्यश्राद्धभेदान्विविच्यताम्- १०

(ख) व्याख्यात्मक: खण्ड :

१- मृतकसंकरेसापवादमाशौचंवर्ण्यताम्- ८

२- मरणानन्तरंकर्तव्यविशेषेव्याख्याकार्या - ८

अथवा

श्राद्धेऽधिकारिनिरूपणंक्रियताम्।

(ग) संक्षिप्तोत्तरात्नक: खण्ड:

१- भ्रातृभगिन्यो: परस्पराशौचंविलिख्यताम्- ६

२- संसर्गाशौचंसंक्षेपेणसमुपस्थाप्यताम्- ६

अथवा

दासभेदान्विलिख्यताम्।

३-कुत्रकुत्रप्रयोगेक: क: प्रारम्भ? स्पष्टंक्रियताम्।६

४- संक्षिप्तरूपेणअन्नोदककुम्भदानविधिंप्रस्तूयताम्।६

अथवा

सपिण्डनश्राद्धेऽर्घमेलनविधिंप्रदर्श्यताम्।

५- स्त्रीकर्तृकश्राद्धेपिण्डदानविधिंविलिख्यताम्- ६

६- आभ्युदायिकश्राद्धेकर्मपात्रनिर्माणविधिंप्रस्तूयताम्-६

अथवा

नित्यश्राद्धप्रयोगेऽन्नदानविधिंविलिख्यताम्।

(घ) अतिसंक्षिप्तोत्तरात्मक: खण्ड :

१-"सपिण्डतातुपुरुषेसप्तमेविनिवर्तते।" इदंकस्यवचनम्? १

२- विवाहात्पूर्वंकन्याया: पितृगोत्रेकतिपुरुषपर्यन्तंसापिण्ड्यंभवति? १

३- भ्रातृगृहेविवाहिताभगिनीमरणेभ्रातु: कतिरात्रमाशौचम्? १

४- आशौचिनोऽन्नमसपिण्डैर्भोज्यंनवा? १

५- "अन्नंमधुमयंकृत्वामधुव्वाताभिमन्त्रितम्।" इदंकस्यवचनम्? १

६- अस्थिसंचयनंमरणात्कतिदिनेकर्तव्यम्? १

७- आद्यमासिकश्राद्धंकदाक्रियते? १

८- कस्मिन्श्राद्धेतिलानैवप्रयुज्यन्ते? १

***

CamScanner